

Referències¹

- Anònim (2016): «Correspondència (1952-1985) . J. V. Foix, Albert Manent», *L'Avenç* (febrer), p. 68.
- Trià33 (2016): «Cartes creuades – Correspondència entre escriptors», *Trià33* (15 març); <http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/tria33/cartes-creuades/video/5589479/>
- AMAT, Jordi (2015): «Relació filial», *La Vanguardia. Culturas*, Núm. 705 (26 desembre), p. 8 <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2015/12/26/pagina-8/96259288/pdf.html>
- ARAGAY, Ignasi (2015): J. V. Foix, «Manent i les noies “francament arrambadisses”», *Ara* (28 novembre): http://www.ara.cat/suplements/llegim/JV-Foix-Manent-francament-arrambadisses_0_1475852504.html
- BUSSÉ, Xènia (2015): «Vallcorba publica J. V. Foix un cop més», *elMón* (3 desembre); http://www.mon.cat/cat/notices/2015/12/vallcorba_publica_j.v._foix_un_cop_mes_154500.php
- CERVERA, Jordi (2016): «Cartes entre Foix i Manent», *Blog de Jordi Cervera* (15 abril); <http://blogs.ccma.cat/jordicervera.php?itemid=57078#>
- CUYÀS, Manuel (2015): «Foix i Manent», *El Punt Avui+* (5 desembre); <http://www.elpuntavui.cat/opinio/article/8-articles/920402-foix-i-manent.html>
- DILLA, Xavier (2016): «Les vacances de Monsieur Foix», *El País* (20 gener); http://cat.elpais.com/cat/2016/01/20/cultura/1453314598_800231.html
- FERNÁNDEZ, Víctor (2015): «Diálogos literarios», *La Razón* (24 novembre); <http://www.larazon.es/cultura/libros/dialogos-literarios-BF11275712#.Ttt1P7qiLsxcGc8>
- GARCIA, Jordi / LLORENS, Montse (2015): «Es publica la correspondència inèdita entre J. V. Foix i Albert Manent», *BTV* (27 gener); <http://www.btv.cat/btvnoticies/2016/01/27/es-publica-la-correspondencia-inedita-entre-j-v-foix-i-albert-manent/#None>
- LLAVINA, Jordi (2015): «El rebentaire Foix i l'altre», *Avui Cultura* (20 desembre), p. 16 http://www.traces.uab.es/tracesbd/avui/2015/avui_a2015m12d20p16scultura.pdf
- PLA I ARXÉ, Ramon (2015): «1, si et lleu, escriu...», *El Temps* (29 gener), p. 75; <http://www.eltemps.cat/ca/notices/2016/01/i-si-et-lleu-escriu-13333.php>

Joan R. VENY-MESQUIDA
Universitat de Lleida

FONTANELLA, Francesc (2015): *O he de morir o he d'amar*, a cura de Pep VALSALOBRE, Eulàlia MIRALLES i Albert ROSSICH. Barcelona: Empúries, 220 p.

«Pus vostra ploma, a qui la Fama aclama, / vola més altanera que la Fama» (X, vv. 31-32). Amb aquests decasíl·labs Francesc Fontanella acabava un poema solemne i esperançador dedicat al seu pare, Joan Pere Fontanella, uns versos que, a jutjar per l'antologia poètica que acaben d'editar Valsalobre, Miralles i Rossich, podríem aplicar perfectament a la producció literària de qui els va escriure.

Ja han passat més de vint anys des de l'edició crítica de la poesia de Fontanella a cura de Maria Mercè Miró (Barcelona: Curial, 1995), i des de *l'Antologia poètica* que va publicar la mateixa autora tres anys després (Barcelona: Curial, 1998) l'obra lírica d'aquest autor capdavanter del barroc català no havia estat reeditada. Davant la necessitat de restaurar la figura i l'obra de Francesc Fontanella i de reivindicar-lo com un dels insignes poetes del sovint menystingut barroc català, el recull *O he de morir o he d'amar* ofereix una tria significativa de l'amplia producció poètica de l'autor per apropar-lo al públic general. El volum publicat és el resultat de la rigorosa recerca realitzada per l'equip d'investigació al qual s'adscriuen els editors de l'obra, que té com a objectiu principal l'edició crítica de la totalitat de la

1. Totes les consultes a la xarxa han estat fetes l'abril de 2016.

producció poètica de l'escriptor siscentista català, més de tres-centes composicions repartides en trenta-set testimonis. Un dels manuscrits que destaca per la qualitat i la quantitat de textos que conté, i perquè resulta ser la còpia d'un cançoner que havia preparat el mateix Fontanella per oferir-lo a la seva estimada Maria Teresa Am (o Ham), és el que es conserva a la Biblioteca Lambert Mata de Ripoll (núm. 68). Aquest testimoni és el que ha servit de base per a l'edició dels poemes seleccionats.

L'antologia que ens presenten Valsalobre, Miralles i Rossich té una finalitat eminentment divulgativa i ofereix una selecció de quaranta-un poemes editats amb rigor filològic, sense les variants ecdòtiques que interessarien a un especialista i amb una anotació que permet aclarir els passatges obscurs d'un llenguatge conceptuós que empra els cultismes i neologismes propis de l'època barroca. Els davantals que acompanyen cada un dels poemes ofereixen informació concisa sobre la datació (quan aquesta és possible) i en ocasions sobre la mètrica, i resulten fonamentals per a la correcta comprensió del context i la intenció amb què van ser escrits.

La selecció poètica va acompanyada d'una introducció de Pep Valsalobre en la qual es resumeix la vida i l'obra del literat català. Fill de Joan Pere Fontanella, ben aviat el jove Francesc va mostrar les seves dots com a poeta, ja que el 1639 i amb només setze anys va publicar el seu primer poema, una composició de caire gongorí repleta de referències mitològiques que va dedicar al seu pare, a qui descriu com «mar en profunditat, FONT en puresa» (I, v. 36). És possible que també durant aquests anys, entre el 1639 i el 1640, comencés a escriure una sèrie de breus composicions amoroses en clau pastoral: les *giletas*, unes poesies bucòliques amb abundants tòpics amorosos on el jo poètic respon al nom de Gilet i l'estimada és anomenada Gileta, un pseudònim que recentment s'ha pogut identificar amb la dama rossellonesa Maria Teresa Am: «Sens vostra llum, Gileta vencedora, / mortal horror suspèn ma fantasia; / tot serà nit sens vós, que sou lo dia; / o tot dia per vós, que sou l'aurora» (XVI, vv. 1-4).

Al començar la dècada dels quaranta vingueren temps convulsos: en el marc de la Guerra dels Trenta Anys que assolava Europa (1618-1648), a Catalunya va esclatar la Guerra dels Segadors (1640-1659). El jove Francesc no va dubtar a posicionar-se davant del conflicte, ocupant diferents càrrecs militars vinculats al Consell de Cent i canalitzant ideari i sentiments a través de les seves composicions literàries. Així ho constaten el romanç que va dedicar a la fortificació de Montjuïc («Torre excelsa, alta atalaia: / qual fortuna, qual succés / estampen lletres de plom / al paper de tes parets?» XI, vv. 1-4), la composició que narra l'escassetat de queviures de la ciutat de Barcelona durant l'assetjament de les tropes de Felip IV l'agost de 1652 («Ja los carnisers / estan descarnats, / i els ossos s'augmenten / quan mengua la carn» XII, vv. 25-28) o el panegíric a la mort de Pau Claris («I, com l'Honor tos resplendors aclama, / la Fama és immortal per ta memòria, / la pàtria és memorable per ta fama» (II, vv. 12-14).

Tanmateix, i de manera paral·lela a l'acció militar, Fontanella també va mantenir certa activitat política i diplomàtica, facetes en les quals sovint va acompanyar el seu germà gran Josep. Ambdós van ser designats representants catalans i van formar part de la comitiva d'ambaixadors plenipotenciaris francesos al congrés de pau de Münster, on es va acordar la pau de Westfàlia (1648). El llarg viatge que va realitzar per l'Europa central, el sentiment d'enyor per Barcelona i les seves aspiracions diplomàtiques són temes recurrents en les poesies que va compondre mentre navegava en direcció a la ciutat alemanya de Münster: «Mirau també a Monsiur de Fontanella / surcar ab altra barca esta ribera / i tremolar a l'aire altra bandera / perquè s'aclamen en remota zona / barres de Catalunya i Barcelona / i resten, ab l'honor de ses empreses, / quatre columnes de les flors franceses» (VII, vv. 82-88). Compromès políticament amb el país i militant del «partit francès», Francesc expressava també l'anhel de pau i l'esperança per la posteritat de Catalunya: «La pau, de l'abundància acompanyada, / a nostra pàtria tornarà ditxosa / i lo sigle feliç, l'edat dorada, / que Europa sollicita afectuosa» (X, vv. 1-4).

A banda dels esdeveniments socials i polítics, el motor poètic fonamental de Fontanella va ser l'amor. Tots els indicis apunten que Maria Teresa Am era la destinatària de les *giletas*, i sembla que els sentiments per aquesta dama es van dilatar fins al final dels dies del poeta. Malgrat això, Gileta no va ser l'únic objecte amorós de Francesc, ja que va dedicar un seguit d'elegies a la mort d'una altra dama, a qui anomenava Nise. Aquesta nova màscara poètica va ser la destinatària de sis poemes fúnebres, escrits des del dolor profund produït per la pèrdua física de la persona estimada. Els documents que recentment

s'han descobert posen de manifest que Nise no pot identificar-se amb Helena Serra, la primera esposa de Fontanella, ja que van concertar matrimoni després de la mort de Nise, al 1648. Algunes hipòtesis apunten que podria fer referència a una monja d'un convent barceloní amb qui Francesc hauria tingut relacions amoroses. Sigui qui sigui la dama que s'amagava rere aquest pseudònim, el cicle poètic dedicat a Nise segurament és el més famós de l'obra fontanellana, un conjunt de textos que beuen de la influència de Petrarca i de Garcilaso, amb abundància d'elements mitològics, i que exposen els dubtes i les incerteses filosòfiques de l'home barroc davant l'existència humana: «Moltes mes penes són, poques mes queixes, / i entre mortals contraris dolorosos / vertesc diluvis i volcans respiro, / la glòria estimo, adoro ta memòria, / ploro ta ausència i mon turment sospiro» (XXIII, vv. 135-139).

Tot apunta que abans de compondre els poemes elegíacs per la mort de Nise, cap a 1645, Francesc va dedicar alguns poemes a una tercera dama, encoberta, en aquest cas, sota el nom d'Elisa. Les investigacions encara han d' aclarir si els pseudònims de Nise i Elisa es refereixen a la mateixa persona o si es tractaria de dues dones diferents, donat que les composicions dedicades a una i altra presenten notables divergències. Un petit fragment de la *Selva elegiaca*, dedicada a la mort d'Elisa, permet intuir el canvi de to del jo poètic: «Ara sí que ets divina, Elisa mia, / que, entre flames d'amor inextinguible, / entre golfos de glòria inalterable, / a l'Espòs immortal goses, ditxosa, / que et donà l'hermosura i la noblesa, / l'ingeni, lo valor, la virtut rara / que entre els humans te feien adorable / i entre los immortals te fan divina» (XXV, vv. 1-8).

La capitulació de Barcelona i l'entrada de les tropes de Felip IV a la ciutat l'octubre de 1652 van suposar l'exili de Fontanella, que va partir cap a Perpinyà, on es va reunir amb la seva família materna. Allà va concertar segones núpcies amb Estàsia d'Ardena, que, igual que la seva primera esposa, va morir al cap de poc. Al 1657, Francesc va ingressar a l'orde dels dominics del convent de Sant Domènec de Perpinyà, on va ascendir ràpidament pels escalafons jeràrquics: al cap de tres anys va ser ordenat sacerdot i un document del 1672 l'esmentava com a prior del monestir. A més, es va doctorar en Teologia i va exercir com a professor de Dret canònic a la Universitat de Perpinyà. Sens dubte, estem davant un gir transcendental en la vida de Fontanella, que s'ha d'emmarcar en el context personal, literari, polític i social de la dècada dels cinquanta, quan després de perdre la guerra, s'havia vist obligat a abandonar la ciutat comtal, els amics i els cercles literaris, i havia hagut d'assumir la pèrdua de dues esposes i una o dues amants. En aquesta tessitura, la professió religiosa segurament va ser concebuda com un refugi espiritual, com una sortida metafísica al panorama desolador en el qual estava immers. La producció literària d'aquest període, eminentment religiosa i amb abundants referències bíbliques, es caracteritza per l'ascetisme. Hi trobem composicions dedicades a figures hagiogràfiques, com santa Eulàlia de Mèrida (XXXIX) o sant Julià i santa Basilissa (XL), i també profundes reflexions sobre el pas del temps, la fugacitat de la vida i el sentit de l'existència humana: «Del llum resten les ombres; / del foc, la cendra vil; / del cos, lo tronc inútil, / i del cor lo patir; / mes puix la vida tota / és un punt infeliç, / pensem en altra vida / que és nostra fi sens fi» (XXXVI, vv. 89-96).

La generosa selecció literària que ens ofereixen Valsalobre, Miralles i Rossich combina poesies civils, amoroses i religioses, i resulta representativa d'un ampli ventall cronològic: es recullen poemes de joventut, escrits abans de la dècada dels quaranta, així com composicions de caire més existencial, que tot apunta que van ser escrites durant la seva època de recer espiritual a partir de finals dels anys cinquanta. L'antologia mostra perfectament l'estreta vinculació que va existir entre l'experiència personal de Fontanella i la seva obra poètica, que no deixa de ser un reflex de les alegries, les esperances, els temors i els desencanys que va sentir al llarg de la vida. Tal com ja indica el títol del volum, un vers que pertany al poema titulat «Ostenta un amant la finesa de son amor», el gruix principal de les composicions del recull són de caràcter amorós, ja cantin l'amor platònic o siguin elegies per la pèrdua de la persona estimada. La selecció també permet descobrir al lector la versatilitat mètrica del poeta, que mostra la seva destresa en l'art del sonet, el romanç, l'octava, la lira, la silva o l'ègloga, de la qual va ser el principal, si no l'únic, exponent en la tradició literària catalana. Així mateix, també ofereix certes composicions particulars, com el text prosimètric *Fantasia no de músic* (XXXII) o l'anagrama enigmàtic que encapçala el poema *Gileta sempre adorada* (XVI), que revela el nom de la dama a qui va dirigit l'únic cançoner d'autor que coneixem de Fontanella.

Gràcies al treball dels editors, aquesta antologia poètica recupera i actualitza la figura d'un dels principals poetes catalans siscentistes, que va exercir un ferm lideratge en els cercles culturals barcelonins i que es va erigir com un dels defensors del català com a llengua literària. Aquest volum posa a disposició de tots els públics una interessant selecció de composicions líriques que ens apropen a la figura de Francesc Fontanella, un personatge lletraferit, compromès políticament i enamoratís, la vàlua poètica del qual «viurà perenne en la constant memòria» (X, v. 27).

Sònia BOADAS
Universitat Autònoma de Barcelona

FROTA, Sònia / PRIETO, Pilar (ed.) (2015): *Intonation in Romance*. Oxford: Oxford University Press, 459 p.

Actualment, Sònia Frota (Universidade de Lisboa) i Pilar Prieto (Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats i Universitat Pompeu Fabra) són dues de les investigadores més reconegudes internacionalment en el terreny dels estudis entonatius. Han treballat juntes en diverses ocasions. Per exemple, el 2007 van ser les editores de *The Linguistic Review. Special Issue on Prosodic Phrasing and Tunes* 24, núm. 2-3. El mateix any juntament amb D'Imperio, Elordieta i Vigário, van publicar «The phonetics and phonology of intonational phrasing in Romance» (p. 131-153) dins Prieto, Mascaró i Solé (ed.): *Segmental and Prosodic Issues in Romance Phonology*, a J. Benjamins. També amb D'Imperio, Elordieta i Vigário el 2005 havien publicat «Intonational phrasing in Romance: The role of syntactic and prosodic structure» (p. 59-97) dins Frota, Vigário i Freitas (ed.): *Prosodies*, aparegut a Mouton de Gruyter. El 2011, Frota i Prieto amb Elordieta van ser els editors de *Prosodic categories: Production, Perception and Comprehension*, publicat a Springer. El 2012, Elordieta i Prieto van editar *Prosody and Meaning* a De Gruyter i Frota va ser una de les autores convidades... Totes les publicacions en què han treballat juntes, com a autores i també com a editores, han esdevingut obres importants per als altres autors interessats per aquests temes. L'obra resulta ser, d'una banda, una nova mostra de la solvència científica, organitzadora i divulgadora de les editores i, d'altra banda, una mostra de la seva eficàcia per envoltar-se d'altres autors rellevants. La majoria d'ells no necessiten presentació però, tot i així, el llibre n'inclou una brevíssima ressenya professional després de l'índex inicial.

Intonation in Romance ofereix una descripció de la prosòdia de nou llengües romàniques i de les seves variants dialectals internes. Les llengües estudiades i els investigadors que n'han dut endavant l'estudi corresponent són els següents:

1. Català: Pilar Prieto, Joan Borràs-Comes, Teresa Cabré, Verònica Crespo-Sendra, Ignasi Mascaró, Paolo Roseano, Rafèu Sichel-Bazin i Maria del Mar Vanrell.
2. Francès: Elisabeth Delais-Roussarie, Brechtje Post, Mathieu Avanzi, Carolin Buthke, Albert Di Cristo, Ingo Feldhausen, Sun-Ah Jun, Philippe Martin, Trudel Meisenburg, Annie Rialland, Rafèu Sichel-Bazin i Hiyon Yoo.
3. Friulà: Paolo Roseano, Maria del Mar Vanrell i Pilar Prieto.
4. Variants italianes: Barbara Gili Fivela, Cinzia Avesani, Marco Barone, Giuliano Bocci, Claudia Crocco, Mariapaola D'Imperio, Rosa Giordano, Giovanna Marotta, Michelina Savino i Patrizia Sorianello.
5. Occità: Rafèu Sichel-Bazin, Trudel Meisenburg i Pilar Prieto.
6. Portuguès europeu i brasiler: Sònia Frota, Marisa Cruz, Flaviane Svartman, Gisela Collischonn, Aline Fonseca, Carolina Serra, Pedro Oliveira i Marina Vigário.
7. Romanès: Doina Jitcă, Vasile Apopei, Otilia Păduraru i Samuil Marușca.
8. Sard logudorès i campidanès: Maria del Mar Vanrell, Francesc Ballone, Carlo Schirru i Pilar Prieto.
9. Espanyol europeu i americà: José Ignacio Hualde i Pilar Prieto.